

ja Ahvenamaa saared. Uuele provint-
sile andis A. avara autonoomia. Vene-
Türgi sõja (1806—12) tagajärjel Vene-
maa omandas Bessaraabia. Vene ava-
liku arvamise surve ja eriti Vene välis-
kaubanduse tagurpidimineku tõttu kon-
tinentaalblokaadi tagajärjel jahtus A-i
ja Napoleoni vaheline sõprus varsti.
A-l 1812 tungis Napoleon üle poole mil-
joni mehelse armeega Moskvan, kao-
tas aga tagasipöördumisel oma väe
nälja, külma ja venelaste kallaletungide
tõttu peaaegu täielikult. Järgnevas koa-
litsioonisõjas Napoleoni vastu (1813—
—14) etendasid Vene väed tähtsat osa.
Viini kongressil (1814—15), kus A. oli
üks juhtivaid isikuid, sai Venemaa suu-
rema osa Varssavi suurhertsogkonnast;
see liideti Poola kuningriigina Vene-
maaga 1815. a. antud võrdlemisi vaba-
meelse erikonstitutsiooni alusel. 1815. a.
sõlmiti A-i algatusel Vene, Preisi ja
Austria valitsejate vahel Püha liit, mil-
lega ühines hiljemini ka enamik teisi
Euroopa valitsejaid. Liidu liikmed pidid
poliitilises elus käituma ristiusu moraali
põhinõuete kohaselt ning üksteist vaja-
duse korral abistama. Austria kantsler-
i K. L. W. v. Metternich'i mõjul muu-
tus aga liit varsti reaktsiooni vahen-
diks. Kagus omandas Venemaa A-i
valitsemise ajal Georgia ja osa Turkes-
tanist. — Üleelatud vapustuste mõjul
muutus A. sügavalt usklikuks ning
alistus usuliste fanaatikute ja müsti-
kute (näit. paruness B. J. v. Krüde-
ner'i — vt. *Suppl.*) mõjustusile. Riigi-
valitsemises toimus nüüd, eriti peale
1820. a., üha süngemaks muutuv reakt-
sioon, kusjuures A-le mõjukamaks abi-
liseks oli toores ja harimatu kindral
A. A. Araktšejev. Hariduse levitami-
sele seati puhtusulised eesmärgid, püüti
maha suruda iga vabamat mõtteaval-
dust, pandi kehtima äärmiselt vali tsen-
suur. Välismaalt sissetunginud ideede
mõjul aga tekkisid vene haritud selts-
konnas, peamiselt sõjaväes, liberaalsete
eesmärkidega salauhingud. A. sai lõpuks
revolutsioonilise liikumise kohta üksik-
asjalisi andmeid, suri aga enne, kui
oleks jõudnud ses suhtes mingeid
korraldusi teha, 19. XI 1825 vkj. Tagan-
rogis. — Ka Eestimaal oli A-i valitse-
misaja alguses seoses 1804. a. talurah-
vaseaduse elluviimisega a-l 1805 talu-
rahvarahutusi, kõige teravamal kujul
Kose-Uuemõisas. Need äärmiselt ras-

kest orjusest ja liialdatud lootusist tek-
kinud rahutused summutati aga vastu-
hakajate karmi karistamisega.

P. B. Сл.; М. И. Богдановичъ,
Исторія царствованія Александра I и
Россіи въ его время I—VI (1869—71);
Н. К. Шильдеръ, Императоръ Але-
ксандръ Первый, его жизнь и царствова-
ніе I—IV (1904); Th. Schiemanн,
Geschichte Russlands unter Kaiser Niko-
laus I, I (1904); А. Корниловъ,
Курсъ исторіи Россіи XIX вѣка I (1912);
P. Milioukov, Ch. Seignobos
jt., Histoire de Russie II (1932); K.
Stählin, Geschichte Russlands von
den Anfängen bis zur Gegenwart III
(1935); H. Kruus, Eesti ajalugu
kõige uuemal ajal I (1927); A. Mar-
gus, 1805. a. rahutustest osavõtnud
talusulaste karistamine Tallinnas (Vana
Tallinn, II kd., 1937). J. Kt.

* ALEKSANDER II, Vene keiser,
sünd. 17. IV 1818 vkj. Moskvas päras-
tise keisri Nikolai I (vt.) vanema po-
jana, sai luuletaja V. A. Žukovski,
riigitegelase M. M. Speranski jt. juh-
timisel hea hariduse, oli aga inimesena
kõikuga ja kergesti mõjustatava iselo-
muga. A. astus troonile pärast oma isa
surma 19. II 1855 vkj., Venemaale kao-
tusrikkaks kujunenud Krimmi sõja
lõppjärgul. Sõda lõppes märtsis 1856
Pariisi rahuga, mille tagajärjel Vene
loobus Bessaraabia lõunaosast, Doonau
suudmemaast ja kaotas õiguse pidada
Mustal merel sõjalaevastikku. Sõda oli
näidanud, et Vene riigindus vajab põh-
jalikke reforme. A. asuski neid teostama.
Kohe troonile astumise järel kaotas ta
oma isa ajal kehtima pandud kitsendu-
sed tsensuuri ja kooli alal. 1861. a. 19.
veebr-i manifestiga vabastati Vene talu-
pojad pärisorjusest. Talupoegade kasu-
tada oleva maa ostis mõisnikelt ära
riik, kellelt siis talupojad selle 49 a.
jooksul pidid päriseks ostma. Seejuu-
res jäi maa külakogukonna omandiks.
A-l 1863 said ülikoolid avara autonoo-
mia. 1864 järgnes ulatusliku maaoma-
valitsuse sisseseadmine nn. semstvokor-
ralduse näol; s. a. viidi läbi põhjalik
kohtureform, mis muutis senise seisus-
liku kohtu kõikseisuslikuks, lahutas
kohtuvõimu haldusvõimust ning asendas
senise kinnise ja kirjaliku arutamis-
korra avaliku ja suulisega. A-l 1870
avardati Preisi eeskujul väljatöötatud
uue linnaseadusega linnade majandus-